

людей поважного віку й існує проблема омолодження кадрів. Але на даному історичному етапі це найбільш слухна форма організації наукової спільноти. Можна перелічувати багато причин такого становища, проте головна, безумовно, у недофінансуванні.

З іншого боку, є ще одна, не менш критична для існування науки обставина — це статус і престиж ученого, викладача і взагалі освіченої людини в країні. Треба припинити дивитися на них, як на людей, котрі паразитують на коштах держави. На такому ставленні до науки зростає науковий нігілізм і, що ще гірше, псевдонаука, яка проникла на шпальти газет та телеекрани. Вчені серйозно занепокоєні тим, що вони фактично не беруть участі у формуванні експертних прогнозів, не залучені до науково-технічної експертизи стратегічних державних рішень. Я не пам'ятаю жодного засідання РНБО України, про порядок ден-

ний яких зазвичай повідомляється у пресі, що було б присвячене науково-освітній сфері. А таке питання в світлі сказаного вище актуальне, і його вкрай назрілу необхідність пропоную зафіксувати в Постанові наших зборів.

Завершуючи, наголошу: українська наукова і, гадаю, освітянська спільноти переконані, що наша країна має всі підстави, щоб стати великою науковою державою. Настав час підйому науки після майже двох десятиріч її згубного приниження. Керівництво України має якомога швидше перейнятися надзвичайною важливістю цього завдання, зробивши все, щоб відновити в державних службовців і пересічних громадян розуміння значимості науки й освіти для розвитку і зміцнення громадянського суспільства. Отже, не є перебільшенням вислів: «Доля науки в Україні — це доля самої України!». Будьмо ж науковими оптимістами!

В.І. ПОЛОХАЛО,

голова Комітету з питань науки і освіти Верховної Ради України

Насамперед, я хотів би висловити кілька критичних думок щодо виступу Прем'єр-міністра України в контексті продуктивного діалогу держави, науки і бізнесу. Методологічно хибною є теза про те, що по мірі того, як економіка буде ставати на ноги, зростатиме бюджет підтримки науки. Якщо економіка розвиватиметься не через науку і впровадження інновацій, то за рахунок чого вона має зростати? За рахунок сировини чи за 8% промислових підприємств, які так чи інакше впроваджують інновації? Якщо ми тримаємо реальний, а не декларативний курс на інноваційну економіку, це має бути не 8%, а 40–70%. Отже, нам пропонують почекати, поки сировинна економіка збільшить наш бюджет.

Продуктивність науково-технічного й інноваційного розвитку держави значною мірою визначається ефективністю й дієвістю механізмів організації та управління в цій сфері. Тому наукова спільнота з оптимізмом сприйняла рішення про створення Державного комітету з науково-технічного та інноваційного розвитку, сподіваючись на активізацію наукової сфери, її впливу на державу і впровадження інновацій.

Однак з ухваленням Закону України «Про Державний бюджет України на 2010 рік» такі сподівання можуть виявитися марними. По-перше, виділених коштів вистачить тільки на утримання цієї установи, а тому новостворений комітет позбавлений реальних можливостей впливати на формування

і реалізацію науково-технічної та інноваційної політики. По-друге, показники бюджету не відповідають проголошеним урядом намірам щодо посилення науково-технічного й інноваційного розвитку економіки. Фінансування науково-технічної сфери у 2010 році заплановано на найнижчому за останні роки рівні. Видатки на науку становлять 4,7 млрд грн, що на 659 млн грн більше, ніж у 2009 році, та на 219 млн більше, ніж у 2008 році. Однак це всього 0,43% ВВП, тоді як у 2009 році цей показник дорівнював 0,45%, а в 2008 році — 0,48%.

Можна зазначити, що Державним бюджетом на 2010 рік передбачено 1,8 млрд грн на інвестиційні та інноваційні проекти. Разом з тим, ці кошти не проходять ні через Державний комітет з науково-технічного та інноваційного розвитку, ні через Державне агентство з інновацій та інвестицій. А це свідчить, що інвестування таких проектів буде відбуватися в ручному режимі, і центральні органи виконавчої влади, які відповідають за інноваційну діяльність, опиняться практично відстороненими від неї.

Система державного управління у сфері науково-технічної та інноваційної діяльності потребує посилення управлінських рішень з метою ефективного використання матеріальних, фінансових та інтелектуальних ресурсів на проривних технологіях і створенні конкурентних виробництв. Тільки таким шляхом в умовах обмежених бюджетних коштів та відсутності належного руху виробництва до науки можна досягти позитивних змін. У цьому контексті докорінного реформування потребує і вся система державного регулювання у сфері охорони й використання інтелектуальної власності як один з найважливіших чинників творення національної інноваційної політики.

Зазначені проблеми обговорюють в Україні вже не перший рік. Їм були присвячені 3

слухання в Комітеті з питань науки і освіти та 2 парламентські. 21 листопада 2008 року питання «Про право і захист інтелектуальної власності та посилення її ролі у формуванні національного багатства» розглядали на засіданні Ради національної безпеки і оборони України. Однак усупереч Конституції України і чинному законодавству рішення РНБО так і не було введено в дію указом Президента.

Державний бюджет України на 2010 рік не забезпечує навіть мінімальних потреб Академії наук, дефіцит її бюджету майже 1,2 млрд грн. Через відсутність необхідних асигнувань зазнають скорочення обсяги виконання державних науково-технічних і цільових програм, фундаментальних та прикладних досліджень НАН України. Більше ніж у 20 разів урізано фінансування таких важливих державних цільових науково-технічних програм, як «Впровадження і застосування грид-технологій», «Нанотехнології та наноматеріали» «Створення хіміко-металургійної галузі виробництва чистого кремнію», спрямованих на виробництво конкурентної продукції. Не профінансовано першочергові інфраструктурні проекти, відсутні кошти на реконструкцію і будівництво низки об'єктів загальнодержавного значення, оновлення парку наукового обладнання, без якого неможливо проводити дослідження на світовому рівні, згортається закупівля житла для вчених тощо.

У цьому році Національний ботанічний сад ім. М.М. Гришка НАН України святкуватиме своє 75-річчя. З цього приводу Верховна Рада затвердила відповідну Постанову, однак її реалізацію не забезпечено відповідними бюджетними коштами (5 млн грн).

Комітет не може погодитися з таким станом фінансування наукової сфери. Відповідно до Бюджетного кодексу України він ініціював внесення змін до Закону про Державний бюджет на 2010 рік та інших законів. Крім того, підготовлено пропози-

ції до проекту закону «Про Державну програму економічного і соціального розвитку України на 2010 рік». Документ прийнятий парламентом у першому читанні, і зараз триває його підготовка до другого. Комітет пропонує:

- забезпечити зростання питомої ваги бюджетних витрат на наукову і науково-технічну діяльність до 1,7% ВВП та довести видатки на Державний фонд фундаментальних досліджень до 0,1% ВВП;
- спрямовувати не менше 10% коштів загального фонду бюджету, призначених для наукової та науково-технічної діяльності, на закупівлю сучасного наукового обладнання, звільнити його від мита;
- скасувати тендерну процедуру при закупівлі науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт;
- стимулювати зацікавленість виробничої сфери у наукових розробках;
- покращити соціальний статус наукового працівника.

У червні заплановано слухання в комітеті з питання «Стан та проблеми реалізації Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» та шляхи його вдосконалення». За нашим зверненням до Кабінету Міністрів України з цього приводу віце-прем'єр В.П. Семиноженко дав відповідні доручення Міністерству науки і освіти. Запрошую Академію і всіх учених взяти активну участь у цій роботі.

Надзвичайно важливим питанням сьогодні є створення сприятливих умов для діалогу держави і науки. Учені неодноразово пропонували конкретні шляхи підйому економіки та виходу з кризи. Однак державна еліта не завжди прислухається до таких пропозицій, залишаючись байдужою до розроблених науковцями пропозицій, стратегій і програм. Яскравим прикладом є доля двох національних доповідей НАН України «Соціально-економічний стан України: наслідки для народу та держави» та «Новий

курс: Реформи в Україні 2010–2015», підготовлених цього року. Ґрунтовне науково-дослідне узагальнення стану та середньострокових перспектив розвитку суспільства й економіки було подано Президенту, Верховній Раді та уряду. Комітет щиро вдячний Академії за цю працю. Проте минуло вже два місяці з моменту представлення цих доповідей у державні органи, а відповідної реакції досі немає.

Викликає також занепокоєння невведення до складу Ради національної безпеки і оборони президента НАН України, слід поновити практику його участі й у засіданнях уряду. Доцільно внести відповідні зміни до законодавства щодо обов'язкової наукової експертизи важливих нормативних актів та державних документів, підвищення статусу науково-технічних експертних оцінок, а також відповідальності державних органів і посадових осіб за їх дотримання та реалізацію. Це дало б можливість уникнути прийняття таких непродуманих рішень, як створення Академії екологічних наук і надання національного статусу всім галузевим академіям наук, що порушило саму логіку побудови вітчизняної наукової системи.

Ще одним важливим питанням є визначення і втілення пріоритетних напрямів розвитку науки й техніки. Це ключовий фактор для широкого використання досягнень науки у розв'язанні найактуальніших соціально-економічних проблем держави. Однак уже два роки наша наука працює без таких пріоритетних напрямів. Зараз комітетом підготовлено до другого читання і подано до Верховної Ради України законопроект «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки». У ньому запропоновано такі пріоритетні напрями:

- фундаментальні дослідження з найважливіших проблем розвитку науково-технічного, соціально-економічного, суспільно-політичного, людського потенціалу

для забезпечення конкурентоспроможності України в світі та сталого розвитку суспільства і держави;

- інформаційні та комунікаційні технології;
- енергетика й енергоефективність;
- раціональне природокористування;
- науки про життя, нові технології профілактики та лікування найпоширеніших захворювань;
- нові речовини і матеріали.

Законопроект передбачає комплекс системних заходів щодо реалізації пріоритетів через державні цільові науково-технічні програми, державне замовлення та розробки. На це має бути спрямовано не менше 30% від загального обсягу коштів, визначених на науку. Необхідно провести ревізію чинних цільових програм, проаналізувати їхню доцільність і відповідність затвердженим пріоритетам. Такі заходи мають посилити роль науково-технічного потенціалу держави в інноваційному розвитку економіки.

Однак прийняття законопроекту «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» буде непростим. По-перше, новий уряд ще не визначив свою позицію щодо нього, незважаючи на його підтримку з боку МОН України, НАН України та всіх галузевих академій наук. По-друге, сформульовані пріоритетні напрями хоч і не викликають заперечень, однак переконливо не обґрунтовані. Це стосується оцінювання науково-технічного потенціалу та наукових шкіл, які будуть задіяні в реалізації пріоритетного напрямку, об'єктів інтелектуальної власності та наукових результатів, що будуть покладені в основу реалі-

зації пріоритетного напрямку, а також очікуваних результатів та їхнього впливу на економіку України.

Згідно із законом підготовка пріоритетних напрямів здійснюється на базі прогнозних досліджень. Відповідно до затвердженої Кабінетом Міністрів у 2007 році постанови таку роботу мали проводити в рамках Державної програми прогнозування науково-технологічного розвитку на 2008–2012 роки. Однак фінансування програми було обмежене, а до її розроблення не було залучено жодної академічної установи. Відтак комітет протягом двох років не отримав від Міністерства освіти і науки України необхідних матеріалів.

Зазначу, що головним виконавцем цієї програми було визначено Український інститут науково-технічної і економічної інформації. А цьогогоріч МОН України намагається позбавити його статусу юридичної особи і перетворити на структурний підрозділ Національного авіаційного університету. Таким чином, не тільки згортаються прогнозні дослідження, а практично ліквідується система науково-технічної інформації, яка посідає надзвичайно важливе місце в інноваційній економіці.

Створення в Україні потужної системи моніторингу і прогнозування, визначення наукових пріоритетів та їх реалізація засвідчить готовність керівництва держави розпочати розбудову вітчизняної інноваційної системи. НАН України може активно сприяти розв'язанню зазначених проблем, яскравим прикладом чого є підготовлені нею національні доповіді. Потрібні лише політична воля і самовідданість державних діячів.